Nyíri Tamásné

A NEI — Kodolányi János Intézet vázlatos története

Amikor az Intézeti Szemle szerkesztői arra kértek, hogy röviden ismertessem Intézetünk történetét, igen megijedtem. Ennek az ijedségnek — sok más mellett — két fontos oka van. Mivel Intézetünk a koreai háború óta — bár más és más feladatokkal ellátva — áll fenn, felelősen csak akkor vállakozhatnék a teljesség igényével erre a munkára, ha lenne időm és energiám kimerítő kutatásokra. Ezek híján azonban csak nagyon vázlatos történettel szolgálhatok a nyájas olvasónak. Az ijedség másik oka magántermészetű. Valamikor régen egy erzsébeti gimnáziumban baráti találkozóra invitálták a diákokat egy olyan kollégiumba, ahol koreai diákok laktak. Többedmagammal én is elmentem arra a találkozóra. Ez volt az első találkozásom a „Zsombolyával", s akkor még nem sejtettem, hogy az egyetemet elvégezve tanári és életpályám színtere lesz az Intézet. S ezzel nem vagyok egyedül. A tanári kar tagjai közül sokan elmondhatják ugyanezt, s azt is, hogy elszállt a „szárnyas idő"...

A Pakh Den Aj Kollégium

Tehát a történet az ötvenes években, a koreai háborúval kezdődött. Ugyanúgy, mint a vietnami háború idején a vietnamiakat, Magyarország sok koreai fiatalt fogadott elsősorban azért, hogy ezeket a lányokat és fiúkat kimentsék a háborús országból. Természetesen ennek elsősorban politikai okai voltak — ki ne emlékeznék a proletár internacionalizmus lózungjaira —, de a lényeg az, hogy ezek a fiatalok folyamatosan érkeztek ide. Így jött létre a NEI őse, a Pakh Den Aj Kollégium. Hogy ki volt az a Pakh Den Aj? Ennek a koreai asszonynak a nevére ma már kevesen emlékeznek. A koreai háborúban halt meg. A sírját magam is láttam a hősök temetőjében Phenjanban.

A koreai diákok nem tanultak tovább magyarországi iskolákban , de a nyelvet el kellett sajátítaniuk, legalábbis olyan mértékben, hogy megértessék magukat. Ama bizonyos baráti találkozón mindenesetre magyarul folyt a társalgás, tehát magyart tanultak. A magyaroktatás bejáró óraadókkal folyt. Itt tanított például dr. Hegyi Endre, akinek a magyar mint idegen nyelv tanításának megalapozásában alapvető érdemei vannak. Később más országokból is érkeztek hozzánk fiatalok, elsősorban a harmadik vi-

lágból. A diákok számának emelkedése tette szükségessé, hogy megszervezzenek egy olyan intézményt, ahol a külföldi diákokat előkészítik arra, hogy tanulmányaikat Magyarországon folytathassák.

A Külföldi Ösztöndíjasok Egyetemi Előkészítő Intézete

Így jött létre a Külföldi Ösztöndíjasok Egyetemi Előkészítő Intézete, mely később az ELTE Nemzetközi Előkészítő Kollégiuma nevet kapta. 1962-ben a lapokban a következő hirdetés jelent meg: a Művelődésügyi Minisztérium közvetlen felügyelete alá tartozó Külföldi Ösztöndíjasok Egyetemi Előkészítő Intézete pályázatot hirdet főhivatású — azonnal betöltendő — magyar nyelvszakos tanári állásokra. A kinevezendő tanárok feladata a hazánkba érkező külföldi egyetemi hallgatójelöltek magyar nyelvű oktatása, valamint nevelése. Pályázati feltételek: középiskolai tanári képesítés, legalább ötéves oktató-nevelői gyakorlat, legalább egy idegen nyelv felsőfokú ismerete, budapesti állandó lakás. A pályázathoz csatolni kell: középiskolai tanári oklevelet vagy másolatát, önéletrajzot, két példányban... A betöltendő állások után a 169/1962. (MK. 19/a) M.M - MŰM sz. utasításában közzétett 5032/02. kulcsszám szerint főiskolai nyelvtanári illetmény jár. A pályázatokat ... az intézet igazgatójához kell beküldeni. Cím: Budapest, XI. Zsombolyai u. 3."

A kollégium tehát 1962-ben alakult oktatási intézménnyé is, de akkor koreai diákok már nem tanultak itt. Helyüket afrikai, mongol, arab, kínai, latin-amerikai stb. diákok foglalták el. (Az ELTE Bölcsészettudományi Karán tanulván én is találkoztam még kínai diákokkal. A régi tanárok szerint igen jó eredményeket értek el a nyelvtanulásban.)

Az Intézet első igazgatója Bácskai László volt. A gazdasági igazgató, Babati Lajos mellett nevelőtanárként dolgozott az Intézetben Rákosi Gábor, aki később a magyar tanszék vezetője, s a magyar nyelv gyakorlati nyelvtanának szerzője lett.

A már említett pályázati felhívásra sokan jelentkeztek. Együtt várakozott a felvételi bizottság ajtaja előtt többek között Kovács Ferencné Réczey Margit, Ginter Károly, Szűcs József. Bent a felvételi bizottság tagjai: Bácskai László, Szilassy Attila és Hazai Piroska várták a jelölteket. Végül tíz tanárt vettek föl. A fentieken kívül ekkor került az Intézethez többek között Uhrman György, Donga György és Csuka József.

Amikor tehát Intézetünket életre hívták, a tanároknak számos, a magyar oktatástörténetben eddig példa nélkül álló kihívásnak, feladatnak kellett megfelelniük. A magyar oktatástörténetben az volt a jellemző, hogy a magyarok mentek külföldre tanulni. Most először fordított helyzet alakult

ki. Külföldi diákok érkeztek a világ minden tájáról, hogy nálunk tanuljanak.

A tanulás feltétele a nyelv olyan mértékű elsajátítása — elsajátíttatása volt, amely lehetővé tette egyfelől a mindennapi életben való eligazodást, másfelől a magyar felsőoktatási intézményekben való tanulást.

Egy olyan nyelv idegen nyelvként való tanításának feltételeit és módszertanát kellett megalapozni, amelyről — hogy az elfogultság vádja ne érjen — egy angol nyelvész, Sir John Bowring szavait idézném, aki sok nyelvet beszélt, többek között magyarul is: „Az angol ember legyen büszke arra, hogy nyelve az emberi történelem eposzát tünteti fel. Ki lehet mutatni az eredetét, kivehetők, szétválaszthatók benne az idegen rétegek, melyek a különböző népekkel való érintkezés során rárakódtak. Ezzel szemben a magyar nyelv egyetlen darabból álló terméskő, amelyen az idő viharai karcolást sem ejtettek..."

Ezt a nyelvet kellett tehát elsajátíttatni a gyanútlan diákokkal.

Nem volt hagyomány, melyre támaszkodva a tanárok biztos alapokra építhették volna oktatási koncepciójukat. Speciális tananyagokat kellett kidolgozniuk nemcsak a magyar mint idegen nyelv, hanem az európai kultúrában való eligazodáshoz elengedhetetlen általános műveltséget nyújtó, valamint a főiskolai és egyetemi felvételi vizsgák szempontjából elsőrendű tantárgyak tanításához is.

A tanároknak tehát speciális, teljesen új tudományos — oktatói feladatoknak kellett és kell megfelelniük, kidolgozniuk a tananyagokat, a módszertant stb.

Ennek az intézménynek a tanárai alapozták meg tehát a magyar mint idegen nyelv tanításának eszköztárát és módszereit.

Emellett a világ számtalan területéről érkező fiatalok, különféle nációk képviselői olykor komoly — civilizációs másságukból eredő — nehézségekbe ütköztek - ütköznek.Tehát nemcsak a felsőfokú intézményekbe való felkészítésük, hanem itteni életvitelük megalapozásában is sokszor csak tanáraikra támaszkodhattak - támaszkodhatnak.

Az Intézet első tanári kara tehát úttörőként került szembe azzal a feladattal, hogy néhány hónap alatt olyan nyelvi, majd szaktárgyi felkészítésben részesítsék a diákokat, hogy képesek legyenek tanulmányaikat magyar egyetemeken, ill. főiskolákon folytatni.

Az első évben a Báthi – Véges szerzőpáros Magyar nyelvkönyv németeknek c. művéből tanították a magyar nyelvet, ugyanis akkor még nem voltak az Intézet sajátos céljaihoz és körülményeihez alkalmazkodó tananyagaink. Ez a helyzet kényszerítette ki azt, hogy elkezdjenek saját tananyagokat készíteni.

Noha ennek a hangsúlyozottan vázlatos történetnek nem lehet feladata, hogy minden részletre kiterjedően ismertesse ennek a hatalmas úttörő munkának az állomásait, mégsem lehet teljesen eltekintetni attól, hogy legalább az elsőket megemlítsem. (Egyébként szép munka lenne feldolgozni a magyar mint idegen nyelv, a természettudományos és bölcsészeti tantárgyak nem magyarok számára készített tananyagait, s megírni annak a szép munkának a történetét, amellyel az Intézet diákok sokaságát készítette föl felsőfokú tanulmányokra.) Tudomásom szerint Szabó Zoltán kollega gyűjtötte azokat a nyelvkönyveket, tananyagokat, amelyeket Intézetünk munkatársai készítettek.

A tananyagok készítői számára nagy gond volt az, hogy — ismert okok miatt — nem férhettek hozzá a modern szakirodalomhoz, s így csak empirikus alapon láthattak munkához.

Az első nyelvkönyv Kovács Ferencné Orális bevezető gyakorlatok c. műve volt. Mivel még semmiféle oktatási segédeszköz — sem vizuális, sem auditív — nem állt rendelkezésre, a nyelvtanítás módszere — ekkor egyébként csak magyart tanultak a hallgatók — az volt, hogy a napi három nyelvóra első egységében írástanítás folyt, a 2. és 3. órán pedig a környezet tárgyainak nevét ismételgették nominális mondataikban. (Mi ez? Mi az? Az szék. stb.) Aztán néhány igével (kér, ad, lát, hoz) ugyanezeket a főneveket tárgyként ismételtették mondatkeretben. Mire minden hangot írni tudtak, és nyomtatott formában ki is olvasták, tudtak kenyeret kérni egy étteremben, vásárolni stb. Tehát valamilyen szinten tudtak kommunikálni. A nyelvtanítás fontos eszköze volt a rajz, ami persze gyakran szült félreértéseket, hiszen a tanári testület tagjai tudvalevőleg nem rajzművészek. Kovács Gitta mesélte, hogy egy alkalommal szemléltetésként egy disznót rajzolt a táblára. Az egyik diákja megkérdezte tőle, hogy az aznapi ebéd a táblán látható állat húsából készült-e. Az igenlő válaszra az ifjú elsápadt, kirohant a tanteremből, s „megszabadult" az elfogyasztott ételtől. Azt hitte ugyanis, hogy az ebéd egérhúsból készült. Ebből is kitetszik, hogy nem vagyunk tökéletesek, így Gitta rajza sem.

Az első tanári kar igyekezett megfelelni annak az irdatlan feladatnak, amelyet az előbbiekben vázoltam. Mint már említettem, Rákosi Gábor megírta A magyar nyelv gyakorlati nyelvtanát (Tankönyvkiadó Bp. 1965), majd megjelent Donga György Tudományokról magyarul c. könyve haladóknak. Könyvéhez Gyakorlatok a középfokú tanfolyam anyagához címen Kovács Ferencné írt nyelvtani kiegészítőt (Tankönyvkiadó Bp. 1966).

Ekkor az Intézet igazgatója már Radó János volt.

Ebben az időben a hallgatók száma 70-80 fő körül volt, de számuk folyamatosan emelkedett. Szükségessé vált a tantestület kibővítése és az oktatás átszervezése.

A hatvanas évek közepén került az Intézetbe például Péter Miklósné, dr. Balázs Attiláné, dr. Hegyi Endréné, Kurcz Ágnes (István király Intelmeinek fordítója) és a magyar mint idegen nyelv-tanítás elméleti és gyakorlati megalapozóinak egyik legnagyobb alakja: Prileszky Csilla, akinek élete és munkássága elválaszthatatlan a magyar mint idegen nyelv tanításától. Ronyecz Barna kollegánk hatnyelvű szójegyzéket készített.

Megérkeztek az első természettudomány szakos kollegák is, pl.: Hoschke Károly biológia-, Bodonyi Ferenc kémia-, Nagy János matematika-fizika tanár és sokan mások.

Az új kollegák új tankönyveket kezdtek írni. Nemcsak nyelvkönyvek, hanem szaktárgyi könyvek is készültek, amelyek igyekeztek áthidalni azokat a nehézségeket, amelyeket a hallgatók korlátozott nyelvtudása és előképzettségük hiányosságai okoztak.

Miközben folyt a munka, megindult a harc az Intézet önállóságáért. Mire a következő — az 1967-es évi — nagy tanárfelvétel megtörtént, az Intézet önálló oktatási intézménnyé lett, és minisztériumi felügyelet alá került. Ekkor született meg — bár alapító okirat nélkül — a NEI.

A Nemzetközi Előkészítő Intézet

1967-ben került az Intézetbe a mai tanári kar sok ma is itt dolgozó munkatársa, akik tovább folytatták a munkát. Ekkor már folytak az ún. *„szürke könyv"* körüli munkálatok, amelyeket Deák Sándor és Kigyóssy Edit vezetett. Ez a könyv öt kötetből állt. Grammatikailag lineáris felépítésű volt, s ezzel nagy vitákat váltott ki. (Pl. az öt kötet első könyvében egy ige sem volt.)

A hallgatókat érkezésük sorrendjében osztották csoportokba. Ezt a feladatkört a Tanulmányi Csoport látta el, amelynek egyik munkatársáról, a már halott Árvai Erzsikéről szeretnék megemlékezni, aki takarítónőként kezdte, s kemény munkával, az angol nyelvet elsajátítva a Tanulmányi csoport munkatársa lett hosszú évekre.

A félévi vizsga után kerültek a hallgatók szakirányú csoportokba, ami bizony sok szomorúsággal is járt, hiszen diáknak — tanárnak nehezére esett az esetleges elválás. Szinte hihetetlenül erős kapcsolat alakult ki diák és tanár között, hiszen nemcsak tanultak tőlünk, hanem minden örömüket - bánatukat megosztották velünk.

A diákok száma — régi „szép" idők! — rohamosan növekedett. Kinőttük a Zsombolyát, több helyen, pl. a Nándorfejérvári úton is folyt már a tanítás. A vietnami háború miatt tömegével érkeztek vietnami hallgatók is, szükségessé vált tehát egy új, korszerűbb épület fölépítése.

Egy korabeli újságcikkből idézek: „A Balaton és Bécs felé igyekvő, vagy onnan érkező autósok egy idő óta felfigyeltek a Budaörsi úton létesülő, reprezentatív megjelenésű új építkezésre. Itt épül a Külföldi Ösztöndíjasok Kollégiuma, hol 312, Magyarországon tanuló... hallgató kap majd kényelmes elhelyezést... Az új oktatási intézményben a legkorszerűbb módszerekkel tanulják majd a hazánkba érkező és itt a különböző egyetemeken előadásokat hallgató diákok a magyar nyelvet és az egyetemi oktatáshoz szükséges alapismereti tudományokat. Audiovizuális stúdióval, vetítéssel, szemléltető oktatási eszközökkel felszerelt tantermekben folyik majd a tanítás. Háromszáz férőhelyes nagy előadóterem épült a teraszos alsó szinten..."

Az új épületet 1969. március 18-án avatták fel.

Itt, a Budaörsin készült el a *„szürke könyvhöz"* egy 16 nyelvű szótár, és megalakult a Tudományos és Módszertani Csoport is, amelynek tagjai megalkották a második komplex magyar nyelvkönyvet, a Színes Magyar Nyelvkönyvet (1979). A tankönyvírók egyrészt az Intézet régebbi munkatársai: Prileszky Csilla és Uhrman György, másrészt az akkori „fiatalok": Erdős József és Kozma Endre voltak. A „Színes" nagy előrelépést jelentett a nyelvoktatásban. De igazságtalan lennék, ha nem emlékeznék meg a szaktárgyi könyvekről, pl. Bodonyi Ferenc Kémia tankönyvéről vagy Victor Andrásné és Széver László biológiakönyveiről s arról a rengeteg úttörő munkáról, amelyet a „szakosok" végeztek.

A hetvenes évek közepén tovább fejlődött az oktatás struktúrája. Létrejöttek a tanszékek: magyar nyelvi (mely később a magyar I. és II. tanszékre vált szét), biológia - kémia, matematika - fizika és a társadalomtudományi tanszék, amelyek hatékonyabban tudták megszervezni az oktatást, és a szakmai műhelyekké is váltak.

Nagyon fontos volt az is, hogy — Kovácsi Máriának köszönhetően — megváltozott a csoportok összeállításának koncepciója. A meghatározó szempont a szakirány lett — orvos, mérnök, agrár, közgazdász és bölcsész szakirányú csoportokat hoztak létre —, s lehetőleg figyelembe vették a nyelvi szempontokat is.

Hallgatóink egyre nagyobb számban jelentek meg a magyar felsőoktatási intézményekben, s jelentős részük az irgalmatlan nehézségek ellenére is megállta a helyét.

A kollegák egyre gyakrabban kaptak meghívókat volt diákjaiktól diplomaosztó ünnepségekre. Tudományos fokozatokat is igen sok volt hallgatónk szerzett.

Elkészültek a szakirányú nyelvkönyvek, melyeket ma is használunk.

Az 1980-as évek végén egyre többször merült fel a kérdés: miért nem tanulnak Magyarországon olyan magyar diákok, akik határainkon

kívül élnek. Miért nem segíti az anyaország a magyar kisebbségek értelmiségének nevelését.

Ezt a feladatot — pontosabban az egyetemekre, főiskolákra való felkészítésüket — a NEI-re bízták.

Az Intézet arculata megváltozott - megszületett a NEI utódintézménye: a Kodolányi Intézet.

A Kodolányi János Intézet

Létrejöttének körülményei — melyekről szólni nem feladatom — nem könnyítették meg az Intézet dolgozói számára a most már kettős feladat: a határontúli magyar fiatalok s a nem magyar anyanyelvű külföldi ösztöndíjasok, ill. önköltséges hallgatók egyetemi előkészítésének, ill. a magyar nyelv tanításának ellátását. Ugyanis a két feladat teljesen más tanterveket, tananyagokat és módszereket kíván.

A magyar hallgatókat egy év alatt kell olyan előkészítésben részesíteni, hogy a magyarországi diákokkal együtt tudjanak felvételi vizsgát tenni az általuk választott felsőfokú oktatási intézményekben.

A tanári karnak ez az új feladat óriási felelősséget és egyben rengeteg munkát jelentett.

Hivalkodás nélkül mondhatom, hogy Intézetünk tanárai megfeleltek az új kihívásoknak. Ezt bizonyítja, hogy hallgatóink nagy része sikerrel vesz részt a felvételi vizsgákon.

Az új feladatoknak megfelelően átalakult az Intézet struktúrája. Megalakult a Szaktárgyi Előkészítő tagozat, mely a magyar anyanyelvű diákok előkészítését végzi. A Budaörsi úti épületben működik, ahol Intézetünk könyvtára is helyet kapott. A már egyetemi - főiskolai felvételt nyert hallgatók a Márton Áron Kollégiumban laknak, amely az új felállásban szintén Intézetünkhöz tartozik. A Magyar Nyelvi Előkészítő tagozat két tanszéke egyfelől az ösztöndíjasok előkészítését végzi, másfelől magyar nyelvet tanít azoknak a külföldieknek, akik különböző okok miatt szeretnék elsajátítani nyelvünket. A Színes nyelvkönyv mellett Kovácsi Mária Itt magyarul beszélnek (1988) című tankönyve is a minél hatékonyabb nyelvoktatást szolgálja. Magyartanáraink részt vesznek a részképzésre hazánkba érkező külföldiek oktatásában is (az ún. MIVI), és a világ számos országában lektorként is működnek. A II. Magyar Nyelvi Tanszék munkatársai pedig nyelvkönyveket készítenek a szlovéniai magyar iskolák diákjai számára, és folyamatosan készül sok új anyag.

Hogyan tovább...

Mint korábban már mondtam, csak igen vázlatos és minden bizonynyal hiányos az a történet, amit itt a kedves Olvasó elé tártam. Rengeteg dolog kimaradt, s nem szabad elfelejtenünk azokat, akikért a sok erőfeszítés történt. Diákjainkra gondolok, akik közül sokan második hazájuknak tekintik Magyarországot, és sikeresen alkalmazzák azt, amit itt tanultak. De van egy probléma is, amelyről szólnom kell.

Amikor az Intézet létrejött, kétpólusú világban éltünk, amely meghatározta a mi Intézetünk életét, tevékenységét is.

A rendszerváltás számunkra is új kihívásokat jelent. Rengeteg dolog tisztázatlan, melyektől viszont Intézetünk léte függ: ilyen az ösztöndíjrendszer kidolgozatlansága, az egyes egyetemek negatív fellépése ösztöndíjasainkkal szemben, és még sorolhatnám tovább.

A mi feladatunk is, hogy kimunkáljuk az Intézet helyét és feladatkörét a kialakuló új magyar oktatási rendszerben.

Mert egyetlen ország sem engedheti meg magának, hogy ne legyen olyan intézménye, amely nyelvét, kultúráját átadja azoknak a külföldieknek, akik érdeklődéssel fordulnak felé.

Itt, Magyarországon a mi Intézetünk a letéteményese ennek a feladatnak. Erre predesztinálják a magyar mint idegen nyelv tanításának megalapozásában szerzett elévülhetetlen érdemei, a szaktárgyi előkészítésben végzett úttörő munka, a szeretet és törődés, amellyel tanítványainkat körülvettük, körülvesszük.

Remélem, ez a szeretet és mindig megújulásra képes szakmai felkészültségünk átsegíti a nehézségeken ezt az áldott - átkozott NEI-t.

P.S.: Ezúton szeretném megköszönni minden kedves kollega, különösen dr. Kovács Ferencné segítségét, amellyel e cikk megírásában támogattak.